Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 18ης Ιουλίου 2017*

«Προδικαστική παραπομπή – Ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων – Αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων – Εκλογή των εκπροσώπων των εργαζομένων στο εποπτικό συμβούλιο εταιρίας – Εθνική κανονιστική ρύθμιση που αναγνωρίζει το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι μόνο στους εργαζομένους των εγκαταστάσεων οι οποίες βρίσκονται εντός της εθνικής επικράτειας»

Στην υπόθεση C-566/15,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Kammergericht (εφετείο Βερολίνου, Γερμανία) με απόφαση της 16ης Οκτωβρίου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 3 Νοεμβρίου 2015, στο πλαίσιο της δίκης

Konrad Erzberger

κατά

TUI AG,

παρισταμένων των:

Vereinigung Cockpit eV,

Betriebsrat der TUI AG/TUI Group Services GmbH,

Frank Jakobi,

Andreas Barczewski,

Peter Bremme,

Dierk Hirschel,

Michael Pönipp,

Wilfried H. Rau,

Carola Schwirn,

Anette Stempel,

Ortwin Strubelt,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

Marcell Witt,

Wolfgang Flintermann,

Stefan Weinhofer,

ver.di – Vereinte Dienstleistungsgewerkschaft,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο, A. Tizzano, Αντιπρόεδρο, R. Silva de Lapuerta, M. Ilešič και J. L. da Cruz Vilaça, προέδρους τμήματος, A. Borg Barthet, J. Malenovský, E. Levits (εισηγητή), J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, C. Vajda, S. Rodin και F. Biltgen, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: H. Saugmandsgaard Øe

γραμματέας: K. Malacek, διοικητικός υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 24ης Ιανουαρίου 2017,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– ο K. Erzberger, εκπροσωπούμενος από τους J. Brandhoff, C. Behme και S. Richter, Rechtsanwälte,

– η TUI AG, εκπροσωπούμενη από τους C. Arnold και M. Arnold, Rechtsanwälte,

– η Vereinigung Cockpit eV, εκπροσωπούμενη από την M. Fischer, Rechtsanwältin,

– οι Betriebsrat der TUI AG/TUI Group Services GmbH κ.λπ., εκπροσωπούμενοι από την M. Schmidt, Rechtsanwältin,

– η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους J. Möller και T. Henze,

– η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον R. Coesme,

– η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον P. Kinsch, avocat,

– η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την H. Stergiou

– η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. Eberhard,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους M. Kellerbauer και D. Martin,

– η Εποπτεύουσα αρχή της ΕΖΕΣ, εκπροσωπούμενη από τη M. Μουστακαλή και τον C. Zatschler,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 4ης Μαΐου 2017,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 18 και 45 ΣΛΕΕ.

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του Konrad Erzberger και της TUI AG, η οποία εδρεύει στη Γερμανία και της οποίας είναι μέτοχος, σχετικά με τη σύνθεση του εποπτικού συμβουλίου της εν λόγω εταιρίας και, ειδικότερα, σχετικά με το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι για την ανάδειξη των εκπροσώπων των εργαζομένων στο εν λόγω εποπτικό συμβούλιο.

Το νομικό πλαίσιο

3 Το άρθρο 96 του Aktiengesetz (νόμου περί ανωνύμων εταιριών), της 6ης Σεπτεμβρίου 1965 (*BGB1.* 1965 I, σ. 1089), ορίζει τα εξής:

«(1) Το εποπτικό συμβούλιο αποτελείται

στις εταιρίες που υπόκεινται στον νόμο περί συμμετοχής των εργαζομένων, από μέλη που εκπροσωπούν τους μετόχους και μέλη που εκπροσωπούν τους εργαζομένους,

[…]

στις λοιπές εταιρίες, από μέλη που εκπροσωπούν μόνο τους μετόχους.

[…]»

4 Ο Gesetz über die Mitbestimmung der Arbeitnehmer (νόμος περί συμμετοχής των εργαζομένων), της 4ης Μαΐου 1976 (*BGB1.* 1976 I, σ. 1153, στο εξής: MitbestG), στο άρθρο 1 με τίτλο «Υπαγόμενες επιχειρήσεις», ορίζει τα εξής:

«(1) Στις επιχειρήσεις

1. οι οποίες έχουν συσταθεί υπό μορφή ανώνυμης εταιρίας, ετερόρρυθμης κατά μετοχές εταιρίας, εταιρίας περιορισμένης ευθύνης ή συνεταιρισμού και

2. απασχολούν γενικώς περισσότερα από 2 000 άτομα,

ο παρών νόμος αναγνωρίζει δικαίωμα συμμετοχής των εργαζομένων.

[…]»

5 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 1, του MitbestG ορίζει τα εξής:

«Νοούνται ως εργαζόμενοι κατά την έννοια του παρόντος νόμου

1. τα πρόσωπα που αναφέρονται στο άρθρο 5, παράγραφος 1, του νόμου περί οργανώσεως των εργασιακών σχέσεων στην επιχείρηση […]».

6 Το άρθρο 5, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του MitbestG ορίζει τα εξής:

«Εφόσον επιχείρηση […] είναι η ελέγχουσα επιχείρηση εντός ομίλου […], οι εργαζόμενοι των επιχειρήσεων του ομίλου εξομοιώνονται με τους εργαζομένους της ελέγχουσας επιχειρήσεως για τους σκοπούς της εφαρμογής του παρόντος νόμου.»

7 Το άρθρο 7 του MitbestG ορίζει τα εξής:

«(1) Το εποπτικό συμβούλιο επιχειρήσεως

[…]

3. που έχει συνήθως περισσότερους από 20 000 εργαζομένους αποτελείται από δέκα μέλη που εκπροσωπούν τους μετόχους και δέκα μέλη που εκπροσωπούν τους εργαζομένους.

[…]

(2) Μεταξύ των μελών του εποπτικού συμβουλίου που εκπροσωπούν τους εργαζομένους περιλαμβάνονται

[…]

3. σε εποπτικό συμβούλιο όπου μετέχουν δέκα εκπρόσωποι των εργαζομένων, επτά εργαζόμενοι της επιχειρήσεως και τρεις εκπρόσωποι των συνδικαλιστικών οργανώσεων.

[…]»

8 Το άρθρο 10 του MitbestG έχει ως εξής:

«(1) Σε κάθε εγκατάσταση της επιχειρήσεως οι εργαζόμενοι εκλέγουν εκπροσώπους με μυστική ψηφοφορία και βάσει συστήματος αναλογικού τύπου.

(2) Δικαίωμα εκλέγειν για την εκλογή των εκπροσώπων έχουν οι εργαζόμενοι της επιχειρήσεως οι οποίοι έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους, […]

(3) Δικαίωμα εκλέγεσθαι για τη θέση του εκπροσώπου έχουν οι οριζόμενοι στην παράγραφο 2, πρώτο εδάφιο, εργαζόμενοι οι οποίοι πληρούν τις προϋποθέσεις εκλογιμότητας του άρθρου 8 του νόμου περί οργανώσεως των εργασιακών σχέσεων στην επιχείρηση.

[…]»

9 Το άρθρο 8 του Betriebsverfassungsgesetz (νόμου περί οργανώσεως των εργασιακών σχέσεων στην επιχείρηση, *BGBl.* 2001 I, σ. 2518) ορίζει τα εξής:

«(1) Δικαίωμα του εκλέγεσθαι έχουν όλοι οι έχοντες το δικαίωμα του εκλέγειν, οι οποίοι απασχολούνται στην εγκατάσταση επί διάστημα μεγαλύτερο των έξι μηνών ή εργάζονται από την οικία τους κατά κύρια απασχόληση για την εγκατάσταση επί διάστημα μεγαλύτερο των έξι μηνών. Σε αυτή την εξάμηνη αρχαιότητα στην επιχειρηματική εγκατάσταση συνυπολογίζεται ο χρόνος κατά τον οποίο ο εργαζόμενος εργαζόταν αμέσως προηγουμένως σε άλλη εγκατάσταση της ίδιας επιχειρήσεως ή του ίδιου ομίλου επιχειρήσεων […]

(2) Εάν η εγκατάσταση υφίσταται λιγότερο από έξι μήνες, δικαίωμα του εκλέγεσθαι έχουν, κατά παρέκκλιση από τη διάταξη της παραγράφου 1 σχετικά με την εξάμηνη αρχαιότητα στην εγκατάσταση, όσοι εργαζόμενοι απασχολούνται στην εγκατάσταση κατά την έναρξη των εκλογών για την ανάδειξη του συμβουλίου εργαζομένων και πληρούν τις λοιπές προϋποθέσεις εκλογιμότητας.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

10 Ο K. Erzberger είναι μέτοχος της TUI, η οποία είναι επικεφαλής ομίλου εταιριών (στο εξής: όμιλος TUI) δραστηριοποιούμενου στον τομέα του τουρισμού.

11 Ο όμιλος TUI δραστηριοποιείται σε παγκόσμια κλίμακα. Εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο όμιλος αυτός περιλαμβάνει περίπου 50 000 εργαζομένους, εκ των οποίων περισσότεροι από 10 000 εργάζονται στη Γερμανία.

12 Η TUI εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του MitbestG, ως εκ τούτου διοικείται από δύο όργανα, ήτοι το διοικητικό συμβούλιο, το οποίο είναι επιφορτισμένο με τη διαχείριση της εταιρίας, και το εποπτικό συμβούλιο, το οποίο έχει ως αποστολή την εποπτεία του διοικητικού συμβουλίου με τη συμμετοχή εργαζομένων. Το εποπτικό συμβούλιο απαρτίζεται από 20 μέλη. Αποτελείται κατά το ήμισυ από εκπροσώπους των μετόχων και κατά το ήμισυ από εκπροσώπους που ορίζονται από τους εργαζομένους.

13 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι κατά την κρατούσα στη Γερμανία γνώμη, τόσο στη θεωρία όσο και στη νομολογία, λογίζονται ως εργαζόμενοι, για την εφαρμογή του MitbestG, μόνον οι εργαζόμενοι των εγκαταστάσεων που βρίσκονται εντός της εθνικής επικράτειας. Κατά την κρατούσα αυτή γνώμη, οι εργαζόμενοι θυγατρικής ομίλου εγκατεστημένης εκτός της γερμανικής επικράτειας, δηλαδή και εντός άλλου κράτους μέλους, δεν έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι στις εκλογές για την ανάδειξη εκπροσώπων στο εποπτικό συμβούλιο της μητρικής εταιρίας του ομίλου αυτού. Επιπλέον, κάθε εργαζόμενος του ομίλου TUI που μετέχει στο εποπτικό συμβούλιο της μητρικής εταιρίας οφείλει να παραιτηθεί από τα καθήκοντά του όταν αναλαμβάνει θέση σε θυγατρική του ομίλου αυτού εγκατεστημένη σε κράτος άλλο από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας.

14 Η προσέγγιση αυτή δεν στηρίζεται στις διατάξεις του MitbestG αλλά στην «αρχή της εδαφικότητας» –βάσει της οποίας το γερμανικό σύστημα εργασιακών σχέσεων δεν μπορεί να ισχύσει στην επικράτεια άλλων κρατών– καθώς και στο ιστορικό θεσπίσεως του νόμου αυτού.

15 Ο K. Erzberger φρονεί, αντιθέτως, ότι το εποπτικό συμβούλιο της TUI δεν έχει συγκροτηθεί νομίμως. Ο αποκλεισμός από τη συμμετοχή στο εποπτικό συμβούλιο όσων εργαζομένων απασχολούνται από θυγατρική του ομίλου TUI εγκατεστημένη σε κράτος μέλος άλλο από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, οι οποίοι μπορεί να υποτεθεί ότι κατά κανόνα δεν θα είναι Γερμανοί υπήκοοι, συνιστά παράβαση του άρθρου 18 ΣΛΕΕ. Επιπλέον, η απώλεια της ιδιότητας του μέλους του εποπτικού συμβουλίου σε περίπτωση μεταθέσεως σε κράτος μέλος άλλο από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας θα μπορούσε να αποτρέψει τους εργαζομένους από την άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας στην επικράτεια των κρατών μελών, το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 45 ΣΛΕΕ.

16 Η TUI διαφώνησε με την άποψη αυτή και, ως εκ τούτου, ο K. Erzberger άσκησε το δικαίωμα που του αναγνωρίζει η εθνική νομοθεσία να προσφύγει σε δικαστήριο σε περίπτωση διαφωνίας επί των νομικών διατάξεων που διέπουν τη συγκρότηση του εποπτικού συμβουλίου.

17 Το Landgericht Berlin (πρωτοδικείο Βερολίνου, Γερμανία) απέρριψε την προσφυγή του K. Erzberger. Έκρινε ότι δεν υφίστατο ούτε δυσμενής διάκριση λόγω ιθαγένειας ούτε εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, δεδομένου ότι η απώλεια του δικαιώματος ψήφου σε περίπτωση μεταθέσεως δεν αποτελούσε καθοριστικό παράγοντα για την απόφαση των εργαζομένων να εργαστούν σε κράτος μέλος άλλο από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας.

18 Το Kammergericht (εφετείο Βερολίνου, Γερμανία), το οποίο επελήφθη της υποθέσεως κατόπιν εφέσεως, θεωρεί πιθανό να υφίσταται παράβαση του δικαίου της Ένωσης. Κατά το δικαστήριο αυτό, είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι η γερμανική νομοθεσία στον τομέα της συμμετοχής των εργαζομένων συνεπάγεται δυσμενή διάκριση των εργαζομένων λόγω ιθαγένειας και πλήττει την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων.

19 Συγκεκριμένα, αφενός, σε αντίθεση με τους εργαζομένους που εργάζονται στη Γερμανία, όσοι εργάζονται σε άλλο κράτος μέλος, εν προκειμένω περίπου το 80 % των εργαζομένων του ομίλου TUI, δεν εκπροσωπούνται στο εποπτικό συμβούλιο της TUI.

20 Αφετέρου, για το Kammergericht (εφετείο Βερολίνου), ο κίνδυνος απώλειας της ιδιότητας του μέλους του εποπτικού συμβουλίου ενδέχεται να αποτρέψει τους εργαζομένους από την υποβολή υποψηφιότητας για θέσεις εργασίας που προτείνονται σε κράτος μέλος άλλο από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και, ως εκ τούτου, να τους αποτρέψει από την ελεύθερη κυκλοφορία στο έδαφος της Ένωσης.

21 Το αιτούν δικαστήριο δεν εντοπίζει συναφώς κανέναν επαρκή δικαιολογητικό λόγο. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Kammergerich (εφετείο Βερολίνου) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Συνάδει με το άρθρο 18 ΣΛΕΕ [...] και το άρθρο 45 ΣΛΕΕ [...] η απονομή από κράτος μέλος του δικαιώματος του εκλέγειν [και του εκλέγεσθαι] για την εκλογή των εκπροσώπων των εργαζομένων στο εποπτικό συμβούλιο επιχειρήσεως μόνο στους εργαζομένους που απασχολούνται στις εγκαταστάσεις της επιχειρήσεως ή στις επιχειρήσεις του ομίλου οι οποίες βρίσκονται στην ημεδαπή;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

Προκαταρκτική παρατήρηση

22 Προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου πρέπει να ληφθούν υπόψη οι διαφορετικές περιπτώσεις στις οποίες υπάγονται οι εργαζόμενοι που απασχολούνται από εταιρία του ομίλου TUI.

23 Επισημαίνεται επίσης ότι, όπως διευκρίνισε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ο εκπρόσωπος της TUI, όλες οι εγκαταστάσεις του ομίλου TUI εκτός Γερμανίας διαθέτουν αυτοτελή νομική προσωπικότητα.

Επί των εργαζομένων του ομίλου TUI οι οποίοι εργάζονται σε θυγατρική εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας

24 Καταρχάς, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν τα άρθρα 18 και 45 ΣΛΕΕ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους, όπως η επίμαχη στη κύρια δίκη, η οποία προβλέπει ότι οι εργαζόμενοι ομίλου εταιριών που εργάζονται σε θυγατρική εντός της επικράτειας άλλου κράτους μέλους δεν έχουν δικαίωμα εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εκλογές για την ανάδειξη των εκπροσώπων των εργαζομένων στο εποπτικό συμβούλιο της μητρικής εταιρίας του εν λόγω ομίλου.

25 Κατά πάγια νομολογία, την οποία υπενθύμισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 39 των προτάσεών του, το άρθρο 18 ΣΛΕΕ, το οποίο κατοχυρώνει τη γενική αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας, μπορεί να εφαρμοστεί αυτοτελώς μόνο σε διεπόμενες από το δίκαιο της Ένωσης

καταστάσεις για τις οποίες η Συνθήκη ΛΕΕ δεν προβλέπει ειδικούς κανόνες απαγορεύσεως των διακρίσεων (απόφαση της 4ης Σεπτεμβρίου 2014, Schiebel Aircraft, C-474/12, EU:C:2014:2139, σκέψη 20 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

26 Όμως, το άρθρο 45, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ θεσπίζει υπέρ των εργαζομένων ειδικό κανόνα περί απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας όσον αφορά τους όρους εργασίας.

27 Συνεπώς, η κατάσταση των εργαζομένων στους οποίους αναφέρεται η σκέψη 24 της παρούσας αποφάσεως πρέπει να εξετασθεί αποκλειστικά υπό το πρίσμα του άρθρου 45 ΣΛΕΕ.

28 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι, κατά πάγια νομολογία, οι κανόνες της Συνθήκης που διέπουν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων δεν μπορούν να εφαρμοσθούν σε καταστάσεις οι οποίες δεν εμφανίζουν κανένα συνδετικό στοιχείο με κάποια από τις καταστάσεις τις οποίες αφορά το δίκαιο της Ένωσης. Συνεπώς, οι κανόνες αυτοί δεν εφαρμόζονται για εργαζομένους οι οποίοι δεν άσκησαν ποτέ την ελευθερία κυκλοφορίας στο εσωτερικό της Ένωσης και δεν προτίθενται να την ασκήσουν (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 1ης Απριλίου 2008, Gouvernement de la Communauté française και gouvernement wallon, C-212/06, EU:C:2008:178, σκέψεις 33, 37 και 38).

29 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στις σκέψεις 49 και 55 των προτάσεών του, το γεγονός ότι η θυγατρική που απασχολεί τους εργαζομένους αυτούς ελέγχεται από μητρική εταιρία εγκατεστημένη σε κράτος μέλος άλλο από αυτό στο οποίο είναι εγκατεστημένη η θυγατρική δεν ασκεί επιρροή ως προς την απόδειξη τυχόν συνδετικού στοιχείου με κάποια από τις καταστάσεις του άρθρου 45 ΣΛΕΕ.

30 Συνεπώς, στην περίπτωση των εργαζομένων στους οποίους αναφέρεται η σκέψη 24 της παρούσας αποφάσεως δεν εφαρμόζεται το άρθρο 45 ΣΛΕΕ.

Επί των εργαζομένων του ομίλου TUI που εργάζονται στη Γερμανία και εγκαταλείπουν τη θέση τους για να εργαστούν σε θυγατρική του ίδιου ομίλου εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος

31 Εν συνεχεία το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν τα άρθρα 18 και 45 ΣΛΕΕ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, κατά την οποία οι εργαζόμενοι που απασχολούνται σε εγκαταστάσεις ομίλου ευρισκόμενες εντός της επικράτειας του εν λόγω κράτους μέλους χάνουν το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι στις εκλογές για την ανάδειξη των εκπροσώπων των εργαζομένων στο εποπτικό συμβούλιο της μητρικής εταιρίας του ομίλου –η οποία είναι εγκατεστημένη στο ίδιο κράτος μέλος– καθώς και τυχόν δικαίωμα να ασκήσουν ή να εξακολουθήσουν να ασκούν καθήκοντα εκπροσώπου στο εποπτικό συμβούλιο, εφόσον εγκαταλείψουν τη θέση τους σε μια τέτοια εγκατάσταση και απασχοληθούν σε θυγατρική του ίδιου ομίλου εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος.

32 Πρόκειται, εν προκειμένω, για την περίπτωση των εργαζομένων οι οποίοι, εντός του ομίλου TUI, ασκούν το δικαίωμα που προβλέπεται στο άρθρο 45 ΣΛΕΕ. Συνεπώς, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 68 των προτάσεών του και όπως προκύπτει από τις σκέψεις 25 και 26 της παρούσας αποφάσεως, στην κατάσταση αυτή δεν εφαρμόζεται το άρθρο 18 ΣΛΕΕ.

33 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το σύνολο των διατάξεων της Συνθήκης που διέπουν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων αποσκοπεί στη διευκόλυνση της εκ μέρους των υπηκόων της Ένωσης ασκήσεως επαγγελματικών δραστηριοτήτων οποιασδήποτε φύσεως στο έδαφος της Ένωσης και αποκλείει μέτρα που θα μπορούσαν να είναι δυσμενή για τους εν λόγω υπηκόους οι οποίοι επιθυμούν να ασκήσουν δραστηριότητα στο έδαφος άλλου κράτους μέλους πλην του κράτους μέλους καταγωγής τους. Στο πλαίσιο αυτό, οι υπήκοοι των κρατών μελών έχουν, ιδίως, το δικαίωμα, το οποίο αρύονται απευθείας από τη Συνθήκη, να εγκαταλείπουν το κράτος μέλος καταγωγής τους και να μεταβαίνουν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους προκειμένου να διαμείνουν σ' αυτό και να ασκήσουν εκεί δραστηριότητα. Συνεπώς, το άρθρο 45 ΣΛΕΕ απαγορεύει κάθε εθνικό μέτρο το οποίο δύναται να

θίξει ή να καταστήσει λιγότερο ελκυστική την άσκηση, από τους υπηκόους της Ένωσης, της θεμελιώδους ελευθερίας που κατοχυρώνεται από το άρθρο αυτό (βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 1ης Απριλίου 2008, Gouvernement de la Communauté française και gouvernement wallon, C-212/06, EU:C:2008:178, σκέψεις 44 και 45, καθώς και της 10ης Μαρτίου 2011, Casteels, C-379/09, EU:C:2011:131, σκέψεις 21 και 22).

34 Το πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης δεν εγγυάται, όμως, σε εργαζόμενο ότι η μετακίνηση σε κράτος μέλος άλλο από το κράτος μέλος καταγωγής του θα είναι ουδέτερη από πλευράς εργασιακών ζητημάτων, δεδομένου ότι μια τέτοια μετακίνηση, λαμβανομένων υπόψη των διαφορών που υπάρχουν μεταξύ των συστημάτων και των νομοθεσιών των κρατών μελών, είναι δυνατόν, αναλόγως της περιπτώσεως, να είναι περισσότερο ή λιγότερο συμφέρουσα για το οικείο πρόσωπο ως προς τέτοια ζητήματα (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 26ης Απριλίου 2007, Αλεβίζος, C-392/05, EU:C:2007:251, σκέψη 76 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 13ης Ιουλίου 2016, Pöpperl, C-187/15, EU:C:2016:550, σκέψη 24).

35 Συγκεκριμένα, όπως επισήμανε κατ' ουσίαν ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 75 και 78 των προτάσεών του, το άρθρο 45 ΣΛΕΕ δεν απονέμει στον εν λόγω εργαζόμενο το δικαίωμα να διατηρεί, στο κράτος μέλος υποδοχής, τους όρους εργασίας που ίσχυαν γι' αυτόν στο κράτος μέλος καταγωγής βάσει της εθνικής νομοθεσίας του εν λόγω κράτους μέλους.

36 Ως προς το ζήτημα αυτό επισημαίνεται, επίσης, ότι, ελλείψει μέτρων εναρμονίσεως ή συντονισμού στον οικείο τομέα σε επίπεδο Ένωσης, τα κράτη μέλη είναι, κατ' αρχήν, ελεύθερα να ορίσουν τα κριτήρια σύνδεσης με το πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας τους, υπό την προϋπόθεση ότι τα κριτήρια αυτά είναι αντικειμενικά και δεν εισάγουν διακρίσεις.

37 Στο πλαίσιο αυτό, στον τομέα της εκπροσωπήσεως και της συλλογικής υπερασπίσεως των συμφερόντων των εργαζομένων στα όργανα διοικήσεως ή εποπτείας εταιρίας που διέπεται από το εθνικό δίκαιο, τομέας ο οποίος έως σήμερα δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο ούτε εναρμονίσεως ούτε συντονισμού σε επίπεδο Ένωσης, το δίκαιο της Ένωσης δεν εμποδίζει κράτος μέλος να προβλέπει ότι οι κανόνες που αυτό έχει θεσπίσει εφαρμόζονται μόνο για τους εργαζομένους που απασχολούνται σε εγκαταστάσεις εντός της εθνικής επικράτειας, όπως άλλωστε επιτρέπεται σε άλλο κράτος μέλος να χρησιμοποιεί διαφορετικό κριτήριο συνδέσεως για την εφαρμογή των δικών του εθνικών κανόνων.

38 Εν προκειμένω, ο θεσπιζόμενος από τον MitBestG μηχανισμός συμμετοχής των εργαζομένων, ο οποίος αποσκοπεί στη συμμετοχή των εργαζομένων, μέσω αιρετών εκπροσώπων, στα όργανα λήψης αποφάσεων και χάραξης στρατηγικής της εταιρίας, εμπίπτει στο γερμανικό εταιρικό δίκαιο και συγχρόνως στο γερμανικό συλλογικό εργατικό δίκαιο, των οποίων το πεδίο εφαρμογής δύναται να περιοριστεί, από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, στους εργαζομένους που απασχολούνται από εγκαταστάσεις εντός της επικράτειάς της, δεδομένου ότι ένας τέτοιος περιορισμός στηρίζεται σε κριτήριο το οποίο είναι αντικειμενικό και δεν εισάγει δυσμενείς διακρίσεις.

39 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η απώλεια των επίδικων στην κύρια δίκη δικαιωμάτων από τους εργαζομένους στους οποίους αναφέρεται η σκέψη 31 της παρούσας αποφάσεως δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων που κατοχυρώνεται στο άρθρο 45 ΣΛΕΕ.

40 Όσον αφορά ειδικότερα τους εργαζομένους οι οποίοι, αφού εξελέγησαν εκπρόσωποι στο εποπτικό συμβούλιο γερμανικής εταιρίας, όσο ακόμη εργάζονταν σε εγκατάσταση εντός της Γερμανίας, εγκαταλείπουν τη Γερμανία για να εργασθούν σε εταιρία εγκατεστημένη στην επικράτεια έτερου κράτους μέλους, το ότι οι εργαζόμενοι αυτοί υποχρεούνται, σε μια τέτοια περίπτωση, να παύσουν να ασκούν τα καθήκοντα του εκπροσώπου στη Γερμανία αποτελεί απλώς συνέπεια της επιλογής, στην οποία νομίμως προέβη η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, να περιορίσει την εφαρμογή των εθνικών της κανόνων περί συμμετοχής των εργαζομένων μόνο στους εργαζομένους που απασχολούνται από εγκατάσταση ευρισκόμενη εντός της γερμανικής επικράτειας.

41 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω, στο ερώτημα που υποβλήθηκε πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 45 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, κατά την οποία οι εργαζόμενοι που απασχολούνται σε εγκαταστάσεις ομίλου ευρισκόμενες εντός της επικράτειας του εν λόγω κράτους μέλους χάνουν το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι στις εκλογές για την ανάδειξη των εκπροσώπων των εργαζομένων στο εποπτικό συμβούλιο της μητρικής εταιρίας του ομίλου –η οποία είναι εγκατεστημένη στο ίδιο κράτος μέλος– καθώς και τυχόν δικαίωμα να ασκήσουν ή να εξακολουθήσουν να ασκούν καθήκοντα εκπροσώπου στο εποπτικό συμβούλιο, εφόσον εγκαταλείψουν τη θέση τους σε μια τέτοια εγκατάσταση και απασχοληθούν σε θυγατρική του ίδιου ομίλου εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος.

Επί των δικαστικών εξόδων

42 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαίνεται:

Το άρθρο 45 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, κατά την οποία οι εργαζόμενοι που απασχολούνται σε εγκαταστάσεις ομίλου ευρισκόμενες εντός της επικράτειας του εν λόγω κράτους μέλους χάνουν το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι στις εκλογές για την ανάδειξη των εκπροσώπων των εργαζομένων στο εποπτικό συμβούλιο της μητρικής εταιρίας του ομίλου –η οποία είναι εγκατεστημένη στο ίδιο κράτος μέλος– καθώς και τυχόν δικαίωμα να ασκήσουν ή να εξακολουθήσουν να ασκούν καθήκοντα εκπροσώπου στο εποπτικό συμβούλιο, εφόσον εγκαταλείψουν τη θέση τους σε μια τέτοια εγκατάσταση και απασχοληθούν σε θυγατρική του ίδιου ομίλου εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος.

(υπογραφές)